

การสำรวจสถานภาพงานวิจัยด้านวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ในบทความทางวิชาการของไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2551-2567

Situation of Research Related to Critical Discourse Analysis in Thai Academic Articles from 2008-2024

สมประสงค์ แสงอินทร์^{1*}

Somprasong Saeng-in^{2*}

(Received: 4 August 2024; Revised: 30 December 2024; Accepted: 7 January 2025)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจสถานภาพการศึกษาวิจัยตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในประเทศไทยซึ่งจัดเก็บในระบบฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย (ThaiJO) ตั้งแต่ พ.ศ. 2551 ถึง พ.ศ. 2567 นำเสนอผลการวิเคราะห์ 5 ด้าน ได้แก่ ประเด็นเนื้อหาที่ใช้ศึกษา แนวคิดที่ใช้ศึกษา ตัวบทที่ใช้ศึกษา กรอบวิธีที่ใช้ศึกษา และรูปแบบการศึกษา ผลการศึกษาแสดงให้เห็นทั้งหลุมพรางของการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ และความพยายามของนักวิชาการไทยที่จะพัฒนาการศึกษาวิจัยตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ให้ก้าวหน้าทันแวดวงวิชาการสากล

คำสำคัญ: สถานภาพงานวิจัย, วาทกรรมวิเคราะห์, วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

Abstract

This research aims to explore the state of Critical Discourse Analysis (CDA) research in Thailand, as recorded in the system of Thai Journals Online (ThaiJO) from 2008 to 2024. The study presents its findings across five key aspects: research topics, types of concept used in studies, textual materials analyzed, frameworks, and research formats. The results reveal both the pitfalls of CDA research in Thailand and the efforts of Thai scholars to advance CDA studies to align with the global academic community.

Keywords: Situation of research, Discourse analysis, Critical discourse analysis

^{1*} อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

^{2*} Lecturer, Thai Language and Culture Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

* Corresponding author, E-mail: somprasongkrab@gmail.com

บทนำ

กลุ่มแนวคิดหลังสมัยใหม่นิยม (Postmodernism) ได้เปลี่ยนกระบวนทัศน์การศึกษาแบบโครงสร้างนิยมหรือหน้าที่ในหลายสาขาวิชา ไปสู่การศึกษาแนววิพากษ์ (Appignanesi et al., 2005) ส่งผลให้ในช่วงตอนต้นทศวรรษที่ 1990 การวิเคราะห์วาทกรรมได้พัฒนาไปสู่การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) ด้วยเช่นกัน (Wodak & Mayer, 2009) การขยายมุมมองเช่นนี้เริ่มขึ้นในแวดวงวิชาการก่อนจะแพร่หลายในประเทศไทย ส่งผลให้เกิดการศึกษาวิจัยตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เป็นจำนวนมากในประเทศไทยในเวลาต่อมา

ในประเทศไทยมีบทความทางวิชาการกลุ่มที่ทั้งอธิบายให้ความรู้การศึกษาวเคราะห์ภาษาระดับข้อความ ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในบางแง่มุม และบทความกลุ่มที่อธิบายให้ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์โดยตรง กลุ่มแรก อาทิ บทความเรื่อง การศึกษาภาษาระดับข้อความ (discourse) ในภาษาไทย: พัฒนาการด้านแนวคิดและตัวอย่างงานวิจัย (Wasiwivat, 2019) และเรื่อง การศึกษาภาษาระดับข้อความและการใช้ประโยชน์ด้านการวิจัยทางภาษาไทย (Ruangdam, 2016) ส่วนกลุ่มที่สอง ได้แก่ บทความเรื่อง วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์: มุมมองใหม่ในการวิจัยทางภาษาไทย (Chairerk, 2013) ซึ่งมุ่งอธิบายวิธีการศึกษาตามกรอบแนวคิดของแฟร์คลาฟ (Fairclough) และอธิบายลักษณะการประยุกต์ใช้ทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในไทย ใน 5 มิติ ได้แก่ แหล่งข้อมูลที่ศึกษา ประเด็นที่ศึกษา แนวทางในการวิเคราะห์ แนวโน้มการศึกษา และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในงานวิจัยของไทย และบทความที่ให้ความรู้เรื่องการนำทฤษฎีนี้ไปประยุกต์ใช้ศึกษาเฉพาะด้าน คือเรื่อง วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวทางการศึกษาภาษาโฆษณาในภาษาไทย (Kaewjunkte, 2015)

ผู้วิจัยพบว่าบทความวิชาการที่มุ่งอธิบายความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์โดยตรงทั้งสองเรื่องอธิบายข้อมูลด้วยวิธีการเชิงพรรณนาและมุ่งเน้นเฉพาะกรอบวิธีวิเคราะห์ของแฟร์คลาฟ หากแสดงให้เห็นข้อมูลเชิงสถิติ จะช่วยให้ผู้สนใจมองเห็นสถานภาพและพัฒนาการของการศึกษาเชิงประจักษ์ และหากเพิ่มประเด็นการวิเคราะห์ ได้แก่ แนวคิดที่ใช้ศึกษา (อุดมการณ์ อำนาจ มายาคติ ภูมิปัญญา ฯลฯ) กรอบวิธีวิเคราะห์ และรูปแบบการศึกษา จะช่วยให้เห็นทิศทางการศึกษาวิจัยวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ได้ครอบคลุมและชัดเจนยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อสำรวจสถานภาพงานวิจัยตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในบทความทางวิชาการของไทยในระบบของฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย (ThaiJO)

ระเบียบวิธีวิจัย

1. แหล่งข้อมูล

ผู้วิจัยสำรวจเบื้องต้นพบว่าการศึกษาวิจัยบางเรื่องเผยแพร่ข้อมูลทั้งในรูปแบบของวิทยานิพนธ์และบทความทางวิชาการ เมื่อนำข้อมูลมาใช้ศึกษาเชิงสถิติ จะทำให้ค่าความถี่การปรากฏของข้อมูลซ้ำกัน ผู้วิจัยจึงแก้ไขด้วยการกำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะการศึกษาวิจัยที่ปรากฏในรูปแบบบทความทางวิชาการเท่านั้น โดยรวบรวมข้อมูลจากฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย ที่ <https://www.tci-thaijo.org/> สืบค้นโดยใช้คำว่า “วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์” เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2567 หลังจากตรวจสอบบทความคัดย่อและคำสำคัญของบทความ และตัดบทความซ้ำออก ได้จำนวนบทความที่เป็นกลุ่มตัวอย่างตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัยทั้งสิ้น 135 บทความ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 กำหนดปัจจัยที่ศึกษา โดยนำแนวทางการวิเคราะห์ปัจจัยประเด็นเนื้อหาที่ใช้ศึกษา ปัจจัยตัวบทที่ใช้ศึกษา³ และปัจจัยแนวคิดที่ใช้ศึกษา มาจากงานวิจัยเรื่อง *วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์: มุมมองใหม่ในการวิจัยทางภาษาไทย* (Chairerk, 2013) ส่วนปัจจัยด้านกรอบวิธีวิเคราะห์นำมาจากคำอธิบายเรื่องกรอบวิธีวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ที่มุ่งเน้นทางภาษาศาสตร์ 3 วิธี (Ketsuwan, 2023) และผู้วิจัยคำนึงถึงรูปแบบการศึกษาวิจัย บางบทความยึดตามรูปแบบปกติที่นักวิชาการส่วนใหญ่นิยมใช้ แต่บางบทความมีรูปแบบการศึกษาที่แตกต่างออกไป จึงเพิ่มปัจจัยรูปแบบการศึกษา รวมเป็น 5 ปัจจัย

2.2 ศึกษาวิเคราะห์ความสอดคล้องของปัจจัยจากชื่อเรื่อง บทความคัดย่อและคำสำคัญ วัตถุประสงค์ระเบียบวิธีวิจัย และเนื้อหาของบทความทางวิชาการ แล้วนำเสนอด้วยวิธีการทางสถิติเชิงพรรณนา รายงานผลในรูปแบบตารางแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ

ทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

นักภาษาศาสตร์สังเกตว่าภาษาทั้งข้อความและการพูดมีส่วนทำให้ความไม่เสมอภาคและการกดขี่ในสังคมกลายเป็นความชอบธรรม การวิเคราะห์ภาษาเหล่านั้นจะแสดงให้เห็นว่ากระบวนการเช่นนั้นเกิดขึ้นหรือมีอยู่ได้อย่างไร (Van Leeuwen, 2006) ด้วยวิธีการที่มุ่งเน้นการโต้แย้งความคิดความเชื่อแบบเดิมที่ถูกปกปิด บิดเบือน หรือทำให้รู้สึกเป็นเรื่องธรรมดาด้วยการใช้ภาษา ซึ่งการปกปิดบิดเบือนนี้จะส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมหรืออำนาจ การศึกษาด้วยการโต้แย้งหรือการวิพากษ์หน่วยทางภาษาที่มีระดับเหนือกว่าประโยคเช่นนี้คือการศึกษิตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์นั่นเอง ซึ่งการศึกษาวิจัยตามแนวทางนี้จะส่งผลให้เกิดการตระหนักรู้ถึงการใช้วาทกรรม หมายถึงการใช้ภาษาที่มีผลต่อการ

³ วรพงศ์ ไชยฤกษ์ (Chairerk, 2013) เรียกปัจจัยนี้ว่า “แหล่งข้อมูลที่ศึกษา”

ครอบงำความคิดคนในสังคม และนำไปสู่การเปิดเผยกระบวนการทางวัฒนธรรมและการสื่อสารที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม (Panphothong, 2013)

นักวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ส่วนหนึ่งอาศัยการวิเคราะห์วัจนภาษา เช่น วัตคและมาทอเชก (Wodak & Matouschek) ใช้การวิเคราะห์หลักวิธีโต้แย้ง มัมบี้ (Mumby) วิเคราะห์เรื่องเล่า เชลกอ (Schlegoff) วิเคราะห์การสนทนา ฆนัที่แฟร์เคลาฟ และฟาน ลูเวน (Van Leeuwen) ได้ปรับและขยายภาษาศาสตร์เชิงระบบ-หน้าที่สำหรับการวิเคราะห์วาทกรรมวิพากษ์ ส่วนฟานไดก์ได้แสดงให้เห็นว่ามีวิธีการอื่น ๆ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ได้ (Van Leeuwen, 2006) เมื่อต่อมาเทคโนโลยีการสื่อสารพัฒนามากขึ้น การสื่อสารไม่ได้มีรูปแบบข้อความเพียงลักษณะเดียว นักวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์จึงพัฒนาต่อยอดทฤษฎีให้สามารถใช้กับการวิเคราะห์ภาษาสัญญาณประเภทอื่นได้ เรียกว่าวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์สื่อหลากหลายรูปแบบ (Multimodal Critical Discourse Analysis หรือ MCDA) โดยเฉพาะ กุนเธอร์ เครส (Kress) และฟาน ลูเวน ที่ถือเป็นผู้นำความคิดในแนวทางนี้

อย่างไรก็ตาม หากจะกล่าวถึงการศึกษาตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ นักวิชาการมักกล่าวถึงกรอบวิธีการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ 3 วิธี (Ketsuwan, 2023) ได้แก่

- 1) วิธีวิเคราะห์แนวสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural Approach) ของนอร์แมน แฟร์เคลาฟ ซึ่งมุ่งเน้นวิธีปฏิบัติใน 3 ระดับที่มีความสัมพันธ์กัน คือในระดับตัวบท ซึ่งเป็นเรื่องของภาษาระดับวิธีปฏิบัติทางวาทกรรม ซึ่งเป็นกระบวนการผลิตสร้างและบริบทที่ทำให้วาทกรรมกระจายออกไป และระดับวิธีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นระดับที่แสดงให้เห็นว่าสังคมและวัฒนธรรมมีส่วนเกี่ยวข้องหรือได้รับผลจากวาทกรรม
- 2) วิธีวิเคราะห์แนวประวัติศาสตร์วาทกรรม (Discourse-Historical Approach) ของรูธ วัตค (Ruth Wodak) ซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางประวัติศาสตร์หรือที่มาของวาทกรรมที่ศึกษากับปรากฏการณ์ของวาทกรรม อาศัยผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขาร่วมกับบูรณาการสหวิชาเข้ากับการศึกษา
- 3) วิธีวิเคราะห์แนวการรับรู้ทางสังคม (Socio-Cognitive Approach) ของเตือง เอ ฟาน ไดก์ (Teun A. Van Dijk) ซึ่งอธิบายว่าการทำความเข้าใจวาทกรรมจะต้องศึกษาความคิดความเข้าใจของคนในสังคมที่มีต่อวาทกรรมนั้นด้วย การศึกษาจึงต้องแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรม ระบบปริชาน และสังคม

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ใช้ศึกษาข้อความในข่าว สุนทรพจน์ โฆษณา หนังสือเรียน ฯลฯ ซึ่งเมื่อดูผิวเผินเป็นการสื่อสารธรรมดา แต่กลับพบว่าชุกช่อนการประกอบสร้างความคิดหรืออุดมการณ์บางอย่างเอาไว้ คำว่า “วิพากษ์” ในวาทกรรมเชิงวิพากษ์ จึงหมายถึงการอธิบายความพยายามที่จะชุกช่อนหรือกลบเกลื่อนการประกอบสร้างความคิดด้วยภาษาในเนื้อหาของสื่อเหล่านั้น (Machin & Mayr, 2012)

ซึ่งความคิดหรือสิ่งที่ซ่อนเร้นไว้ในวาทกรรม มักเป็นแนวคิดทางสังคมศาสตร์ ที่นิยมนำมาใช้ในวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ได้แก่ อำนาจ การครอบงำ อุดมการณ์ ความไม่เท่าเทียม ชนชั้น เพศสภาพ เชื้อชาติ การแบ่งแยก ผลประโยชน์ การผลิตซ้ำ โครงสร้างทางสังคม การจัดระเบียบสังคม (Chairerk, 2013)

สรุปได้ว่า วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์หมายถึงการศึกษาวิเคราะห์ตัวบทซึ่งเป็นหน่วยภาษาที่เหนือกว่าระดับประโยค โดยอาศัยองค์ความรู้หรือแนวคิดร่วมกันระหว่างภาษาศาสตร์กับสังคมวิทยา และอาจมีศาสตร์แขนงอื่นร่วมด้วย (Jorgensen & Phillips, 2002 as cited in Ketsuwan, 2023) เพื่อแสดงให้เห็นการครอบงำความคิด อุดมการณ์ อำนาจและความไม่เท่าเทียมกันทางชนชั้น เพศสภาพ เชื้อชาติ (Chairerk, 2013) ที่ภาษาในตัวบทนั้นซ่อนเอาไว้ด้วยวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยพยายามเปลี่ยนให้ดูเหมือนเป็นเรื่องปกติธรรมดา วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์จะเผยสิ่งที่ซ่อนไว้ให้ปรากฏ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมให้เกิดความยุติธรรมหรือเกิดความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น (Angkapanichkit, 2018; Ketsuwan, 2023)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์บทความจำนวน 135 บทความ โดยจำแนกบทความได้ 5 ลักษณะ ดังนี้

1. การจำแนกบทความตามประเด็นเนื้อหาที่ใช้ศึกษา

ผลการศึกษาพบ 16 กลุ่มเนื้อหา ได้แก่ 1) การเมืองการปกครอง 2) เพศและเพศสภาพ 3) กลุ่มทางสังคม 4) ศาสนาและความเชื่อ 5) การแพทย์และการควบคุมโรค 6) คุณค่าและค่านิยม 7) กลุ่มคนตามช่วงวัย 8) การเงินและเศรษฐกิจ 9) การศึกษา 10) อาชญากรรมและความรุนแรง 11) ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 12) อารมณ์และความรู้สึก 13) สภาพสังคม 14) กีฬาและกิจกรรมสันทนาการ 15) การท่องเที่ยว และ 16) สัตว์เลี้ยง โดยกลุ่มที่พบมากที่สุด ได้แก่ ประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองและการปกครอง (ร้อยละ 18.52) รองลงมาเกี่ยวกับเพศและเพศสภาพ (ร้อยละ 17.78) และอันดับสามคือกลุ่มทางสังคม (ร้อยละ 14.81) ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาจำแนกตามประเด็นเนื้อหาที่ใช้ศึกษา

ที่	ประเด็นเนื้อหา	จำนวน (บทความ)	ร้อยละ
1	การเมืองการปกครอง	25	18.52
	• การเมือง การปกครอง	18	13.33
	• ความเป็นชาติ ความรักชาติ	4	2.96
	• กฎหมาย	3	2.22
2	เพศและเพศสภาพ	24	17.78
	• เพศหญิง	12	8.89
	• เพศทางเลือก	8	5.93

ที่	ประเด็นเนื้อหา	จำนวน (บทความ)	ร้อยละ
	- เพศชาย - ภาพรวมเพศสภาพ	3 1	2.22 0.74
3	กลุ่มทางสังคม - กลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น - กลุ่มคนชายขอบ - กลุ่มผู้กระทำความผิด - กลุ่มอาชีพ - กลุ่มความสนใจ - กลุ่มผู้พิการ	20 8 3 3 3 2 1	14.81 5.93 2.22 2.22 2.22 1.48 0.74
4	ศาสนาและความเชื่อ	9	6.67
5	การแพทย์และการควบคุมโรค	8	5.93
6	คุณค่าและค่านิยม	8	5.93
7	กลุ่มคนตามช่วงวัย - เด็ก - ผู้สูงอายุ - เด็กและผู้ใหญ่	6 3 2 1	4.44 2.22 1.48 0.74
8	เศรษฐกิจ การเงิน	5	3.70
9	การศึกษา	5	3.70
10	อาชญากรรม ความรุนแรง	4	2.96
11	ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4	2.96
12	อารมณ์ ความรู้สึก	4	2.96
13	สภาพสังคม	4	2.96
14	กีฬาและกิจกรรมสันทนาการ	3	2.22
15	การท่องเที่ยว	1	0.74
16	สัตว์เลี้ยง	1	0.74
17	ไม่มี (บทความมุ่งอธิบายแนวคิดและทฤษฎี)	4	2.96
รวม		135	100.00

2. การจำแนกบทความตามแนวคิดที่ใช้ศึกษา

ผลการศึกษาพบแนวคิด 25 ประเภท ได้แก่ 1) อุดมการณ์ (Ideology) 2) ภาพตัวแทน หรือภาพแทน (Representation) 3) ชุดความคิด (Sets of Ideas) 4) ความหมาย (Meaning, Defining) 5) อำนาจ (Power) 6) อัตลักษณ์ (Identity) 7) ความขัดแย้ง (Conflict) 8) ค่านิยม (Value) 9) การนำเสนอความคิด (Presentation) 10) ภาพลักษณ์ (Image, Portrayal) 11) บทบาท (Role) 12) ความคิด (Thought) 13) ความรุนแรง (Violence) 14) ความรู้ (Knowledge) 15) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power Relation) 16) ความศรัทธา (Faith) 17) ความคิดที่เชื่อว่ามีอยู่ก่อน (Presupposition) 18) ภาพสะท้อน (Reflection) 19) กรอบความคิด (Mindset) 20) มายาคติ (Myth) 21) ความหมายโดยนัย (Implication) 22) ขั้วตรงข้ามเชิงมโนภาพ (Conceptual Opposition) 23) คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Sign Value) 24) โครงสร้างการสื่อสาร (Communication Structure) และ 25) วิฤตการณ์ (Crisis) โดยพบมากที่สุดคือ อุดมการณ์ (ร้อยละ 38.52) รองลงมาคือ ภาพตัวแทนภาพแทน (ร้อยละ 12.59) และอันดับที่สามคือ ชุดความคิด และความหมาย (ร้อยละ 5.19) ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาจำแนกตามแนวคิดที่ใช้ศึกษา

ที่	แนวคิดที่ใช้ศึกษา	จำนวน (บทความ)	ร้อยละ
1	อุดมการณ์ (Ideology)	52	38.52
2	ภาพตัวแทน หรือภาพแทน (Representation)	17	12.59
3	ชุดความคิด (Sets of Ideas)	7	5.19
4	ความหมาย (Meaning, Defining)	7	5.19
5	อำนาจ (Power)	6	4.44
6	อัตลักษณ์ (Identity)	5	3.70
7	ความขัดแย้ง (Conflict)	3	2.22
8	ค่านิยม (Value)	3	2.22
9	การนำเสนอความคิด (Presentation)	2	1.48
10	ภาพลักษณ์ (Image, Portrayal)	2	1.48
11	บทบาท (Role)	2	1.48
12	ความคิด (Thought)	1	0.74
13	ความรุนแรง (Violence)	1	0.74
14	ความรู้ (Knowledge)	1	0.74
15	ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power Relation)	1	0.74
16	ความศรัทธา (Faith)	1	0.74

ที่	แนวคิดที่ใช้ศึกษา	จำนวน (บทความ)	ร้อยละ
17	ความคิดที่เชื่อว่ามีอยู่ก่อน (Presupposition)	1	0.74
18	ภาพสะท้อน (Reflection)	1	0.74
19	กรอบความคิด (Mindset)	1	0.74
20	มายาคติ (Myth)	1	0.74
21	ความหมายโดยนัย (Implication)	1	0.74
22	ขัดแย้งข้ามเชิงมโนภาพ (Conceptual Opposition)	1	0.74
23	คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Sign Value)	1	0.74
24	โครงสร้างการสื่อสาร (Communication Structure)	1	0.74
25	วิกฤตการณ์ (Crisis)	1	0.74
26	ระบุแนวคิดที่ใช้ศึกษาไม่ชัดเจน	12	8.89
27	ไม่มี (บทความไม่มีส่วนที่แสดงการวิเคราะห์)	3	2.22
รวม		135	100.00

3. การจำแนกบทความตามตัวบทที่ใช้ศึกษา

ตัวบท (Text) หมายถึง ข้อมูลภาษาที่ใช้จริง มีบริบทการใช้ มีลักษณะของรูปภาษา ซึ่งอาจเป็นภาษาที่มีถ้อยคำหรือเป็นภาษาสัญลักษณ์ คือไม่ใช่ถ้อยคำก็ได้ (Angkapanichkit, 2018) ผลการศึกษาพบตัวบท 5 ประเภท ได้แก่ 1) ตัวบทข้อความ เป็นการเก็บข้อมูลจากข้อความในรูปแบบเอกสารหรือสื่อออนไลน์ 2) ตัวบทการพูด เป็นการเก็บข้อมูลจากการฟังการพูด การรายงาน หรือการสนทนา 3) ตัวบทการสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ 4) ตัวบทกิจกรรม เป็นการเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่สังเกตการณ์กิจกรรม ประเพณี วิถีชีวิต 5) ตัวบทสื่อหลากหลายรูปแบบ เป็นการเก็บข้อมูลจากสื่อที่มีทั้งภาษาข้อความและภาษาสัญลักษณ์ (ประเภทภาพ) โดยพบมากที่สุดคือ ใช้ตัวบทข้อความเพียงอย่างเดียว (ร้อยละ 71.85) รองลงมาคือ ตัวบทสื่อหลากหลายรูปแบบเพียงอย่างเดียว (ร้อยละ 8.89) และอันดับที่สามคือ ตัวบทภาษาที่เป็นการพูดเพียงอย่างเดียว และใช้ตัวบทข้อความร่วมกับตัวบทการสัมภาษณ์ (ร้อยละ 3.70) ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาจำแนกตามตัวบทที่ใช้ศึกษา

ที่	ตัวบทที่ใช้ศึกษา	จำนวน (บทความ)	ร้อยละ
1	ตัวบทข้อความเพียงอย่างเดียว	97	71.85
2	ตัวบทสื่อหลากหลายรูปแบบเพียงอย่างเดียว	12	8.89
3	ตัวบทการพูดเพียงอย่างเดียว	5	3.70
4	ตัวบทข้อความร่วมกับตัวบทการสัมภาษณ์	5	3.70
5	ตัวบทที่เป็นการสัมภาษณ์ร่วมกับตัวบทกิจกรรม	4	2.96

ที่	ตัวบทที่ใช้ศึกษา	จำนวน (บทความ)	ร้อยละ
6	ตัวบทข้อความร่วมกับตัวบทที่เป็นการพูด	3	2.22
7	ตัวบทที่เป็นการสัมภาษณ์ ตัวบทข้อความ และตัวบทกิจกรรม	2	1.48
8	ตัวบทข้อความร่วมกับตัวบทกิจกรรม	1	0.74
9	ตัวบทที่เป็นการพูดร่วมกับตัวบทกิจกรรม	1	0.74
10	ตัวบทที่เป็นการสัมภาษณ์ ตัวบทข้อความ ตัวบทกิจกรรม และตัวบทสื่อหลากหลายรูปแบบ	1	0.74
11	ตัวบทที่ใช้ศึกษาไม่ชัดเจน	1	0.74
12	ไม่มี (บทความไม่มีส่วนที่แสดงการวิเคราะห์)	3	2.22
รวม		135	100.00

4. การจำแนกบทความตามกรอบวิธีวิเคราะห์ที่ใช้ศึกษา

ผลการศึกษาพบกรอบวิธีวิเคราะห์ 7 วิธี ได้แก่ 1) วิธีวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของมิเชล ฟูโกต์ 2) วิธีวิเคราะห์แนวสังคมและวัฒนธรรมของแฟร์คลาฟ 3) วิธีวิเคราะห์แนวการรับรู้ทางสังคมของฟาน ไดก์ 4) วิธีวิเคราะห์วาทกรรมวิเคราะห์เชิงชาติพันธุ์วรรณนา (Ethnographic Discourse Analysis) ของสกอลลอน (Scollon) 5) วิธีวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงวิพากษ์ (Critical Metaphor Analysis) ของชาร์เทอริส-แบลค (Charteris-Black) 6) วิธีวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์สื่อหลากหลายรูปแบบ (Multimodal Critical Discourse Analysis) ของฟาน ลูเวน (Van Leeuwen) และ 7) วิธีวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของแมชินและเมเยอร์ (Machin & Mayr) 8) วิธีวิเคราะห์เชิงวิพากษ์แบบเน้นตัวบท (Textually-Oriented Critical Discourse Analysis) ของซันเดอร์แลนด์ (Sunderland) โดยพบมากที่สุดคือ วิธีวิเคราะห์แนวสังคมและวัฒนธรรมของแฟร์คลาฟ (52.59) รองลงมาคือ วิธีวิเคราะห์แนวการรับรู้ทางสังคมของฟาน ไดก์ (5.19) และอันดับที่สามคือ วิธีวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของฟูโกต์ (Foucault) (3.70) ดังนี้

ตารางที่ 4 ผลการศึกษาจำแนกตามกรอบวิธีวิเคราะห์ที่ใช้ศึกษา

ที่	กรอบวิธีวิเคราะห์ที่ใช้ศึกษา	จำนวน (บทความ)	ร้อยละ
1	วิธีวิเคราะห์แนวสังคมและวัฒนธรรมของแฟร์คลาฟ	71	52.59
2	วิธีวิเคราะห์แนวการรับรู้ทางสังคมของฟาน ไดก์	7	5.19
3	วิธีวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของฟูโกต์	5	3.70
4	วิธีวิเคราะห์แนวสังคมและวัฒนธรรมของแฟร์คลาฟ ร่วมกับวิธีวิเคราะห์แนวการรับรู้ทางสังคมของฟาน ไดก์	2	1.48
5	วิธีวิเคราะห์แนวสังคมและวัฒนธรรมของแฟร์คลาฟ ร่วมกับวิธีวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของฟูโกต์	1	0.74

ที่	กรอบวิธีวิเคราะห์ที่ใช้ศึกษา	จำนวน (บทความ)	ร้อยละ
6	วิธีวิเคราะห์วาทกรรมวิเคราะห์เชิงชาติพันธุ์วรรณนาของสกอลลอน	1	0.74
7	วิธีวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงวิพากษ์ของชาร์เตอร์วิส-เบลค	1	0.74
8	วิธีวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของเมซินและเมเยอร์	1	0.74
9	วิธีวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์สื่อหลากหลายรูปแบบของฟานลูเวน ร่วมกับวิธีวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของแฟร์เคลาฟ	1	0.74
10	วิธีวิเคราะห์เชิงวิพากษ์แบบเน้นตัวบทของซันเดอร์แลนด์	1	0.74
11	ไม่เจาะจงวิธีวิเคราะห์หรือกรอบวิธีวิเคราะห์ที่ไม่ชัดเจน	41	30.37
12	ไม่มี (บทความไม่มีส่วนที่แสดงการวิเคราะห์)	3	2.22
รวม		135	100.00

5. การจำแนกบทความตามรูปแบบการศึกษา

ผลการศึกษาจำแนกได้ 9 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มใช้ทฤษฎีในงานวิจัยเพียงเล็กน้อย เพื่อแสดงการวิพากษ์วิจารณ์ โดยไม่เห็นกลวิธีทางภาษา หรือวิเคราะห์เฉพาะกลวิธีทางภาษาแต่ไม่เชื่อมโยงไปยังสังคม 2) กลุ่มที่ศึกษาตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์โดยปกติทั่วไป หมายถึง การศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นกลวิธีทางภาษาและกระบวนการทางวาทกรรมที่ชุกชอนอยู่ แต่ศึกษาจากตัวบทวัฒนธรรมของตนเองและในตัวบทที่เป็นวัจนภาษาอย่างเดียว 3) กลุ่มที่ศึกษาตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในลักษณะของการศึกษาตัวบทข้ามวัฒนธรรมและเปรียบเทียบวัฒนธรรม (บางบทความเพิ่มเติมการศึกษาตัวบทสื่อหลากหลายรูปแบบเข้าไป) 4) กลุ่มที่ศึกษาตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในสื่อหลากหลายรูปแบบศึกษาทั้งภาษาข้อความและภาษาสัญญาณ 5) กลุ่มที่ศึกษาตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในลักษณะของการเปรียบเทียบกรอบวิธีวิเคราะห์ โดยยกกรอบวิเคราะห์มาวิเคราะห์เทียบกัน 6) กลุ่มที่ศึกษาตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในลักษณะการศึกษาเชิงประวัติ มีการเรียบเรียงประวัติศาสตร์ซึ่งเกี่ยวข้องกับวาทกรรมที่ศึกษา 7) กลุ่มที่ศึกษาตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในลักษณะของการเปรียบเทียบวาทกรรมจากตัวบทที่ต่างกัน 8) กลุ่มที่ใช้หรือนำเสนอกรอบวิธีวิเคราะห์ซึ่งแตกต่างจากกรอบวิธีวิเคราะห์ส่วนใหญ่ และ 9) กลุ่มที่แสดงให้เห็นการประยุกต์ใช้วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในการสร้างสรรค์พื้นที่ความรู้ใหม่ พบมากที่สุดได้แก่ ศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์โดยปกติทั่วไป (ร้อยละ 72.47) รองลงมาคือ ศึกษาในลักษณะข้ามวัฒนธรรมหรือเปรียบเทียบวัฒนธรรม (ร้อยละ 10.67) และอันดับสามคือ ศึกษาในสื่อหลากหลายประเภทหรือหลากหลายรูปแบบ (ร้อยละ 9.55) รายละเอียดทั้งหมดแสดงผลในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 ผลการศึกษาจำแนกตามรูปแบบหรือวิธีการศึกษา

ที่	รูปแบบหรือวิธีการศึกษา	จำนวน (บทความ)	ร้อยละ
1	ศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์โดยปกติทั่วไป	94	69.63
2	ศึกษาในลักษณะข้ามวัฒนธรรมหรือเปรียบเทียบวัฒนธรรม	16	11.85
3	ศึกษาในสื่อหลากหลายประเภทหรือหลายรูปแบบ	9	6.67
4	ศึกษาใช้ทฤษฎีในงานวิจัยเพียงเล็กน้อย	6	4.44
5	ศึกษาโดยใช้กรอบวิธีวิเคราะห์ที่แตกต่างไปจากกรอบวิธีวิเคราะห์ส่วนใหญ่	4	2.96
6	ศึกษาในลักษณะการศึกษาเชิงประวัติ	2	1.48
7	ศึกษาวิจัยโดยแสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในการสร้างสรรค์พื้นที่ความรู้ใหม่	2	1.48
8	ศึกษาในลักษณะของการเปรียบเทียบกรอบวิธีวิเคราะห์	1	0.74
9	ศึกษาในลักษณะของการเปรียบเทียบวาทกรรมจากตัวบทที่ต่างกัน	1	0.74
รวม		135	100.00

การอภิปรายผลและบทสรุป

ผลการวิจัยพบว่าสถานภาพการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในประเทศไทยจากบทความในระบบฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2551-2567 จำนวน 135 บทความ สามารถทำความเข้าใจสถานภาพในภาพรวมได้ว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในประเทศไทยอยู่ในระยะกำลังพัฒนา แสดงให้เห็นถึงการศึกษาตามกันในลักษณะที่เป็นแบบแผนสัมพันธ์กับผลการวิเคราะห์ที่แสดงให้เห็นการปรากฏบทความที่มีลักษณะของการอธิบายความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีวิเคราะห์ในทฤษฎีหรือบทความที่สำรวจสถานภาพการศึกษาวิจัยที่สะท้อนว่ามีจำนวนบทความที่มากพอสมควรหรือผู้ศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจหลักการหรือเข้าใจคลาดเคลื่อน จึงต้องปรากฏการอธิบายให้ชัดเจนเป็นแบบแผน

การทำให้เป็นแบบแผนอาจเป็นกระบวนการที่สำคัญที่ช่วยให้องค์ความรู้มีแนวทางหรือหลักการที่มีมาตรฐาน แต่ขณะเดียวกันนักวิชาการต้องระวัง เพราะหัวใจสำคัญของการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์คือการปรับเปลี่ยนหรือประยุกต์กรอบวิธีการศึกษาให้ยืดหยุ่นเหมาะสมกับวาทกรรมที่ศึกษา อีกทั้งหากมุ่งแต่จะวิเคราะห์ด้วยแนวทางเดิมหรือวิเคราะห์ตามกัน องค์ความรู้ย่อมไม่เกิดการพัฒนา ผู้วิจัยพบว่าผลการวิเคราะห์สถานภาพสะท้อนการกระจุกตัวของข้อมูลทั้ง 5 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่เลือกศึกษานักวิชาการสนใจเรื่องของการเมืองการปกครอง เพศและเพศสภาพ และกลุ่มทางสังคมเป็นหลัก ซึ่งล้วนแต่

เป็นประเด็นที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นฐานของการศึกษาตามแนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ในแง่แนวคิดสิ่งที่ถูกซ่อน บทความไทยมุ่งศึกษาที่อุดมการณ์ 52 บทความจากทั้งหมด (ร้อยละ 38.52) สำหรับตัวบท งานวิจัยมุ่งเน้นการศึกษาตัวบทที่เป็นข้อความในเอกสารเพียงอย่างเดียวถึง 97 บทความจากทั้งหมด (ร้อยละ 71.85) ส่วนกรอบวิธีที่ใช้ศึกษานิยมใช้กรอบวิจัยของแฟร์คลาฟเป็นหลักถึง 71 บทความจากทั้งหมด (ร้อยละ 52.29) และนิยมศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์โดยปกติทั่วไปถึง 94 บทความจากทั้งหมด (ร้อยละ 69.63)

ภายในระยะเวลาเกือบสองทศวรรษ บทความที่ศึกษาด้วยวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เพิ่มมากขึ้นในเชิงปริมาณ ส่วนการขยายตัวเชิงการต่อยอดหรือประยุกต์ใช้องค์ความรู้กลับมีเพียงเล็กน้อย แต่ถึงกระนั้นเชื่อว่าไม่ปรากฏเลย ผลการศึกษาวิเคราะห์ด้านประเด็นเนื้อหาแสดงให้เห็นว่ามีจำนวนบทความในประเด็นการแพทย์และการควบคุมโรคมากเป็นอันดับที่ห้า การเพิ่มขึ้นของบทความในประเด็นเนื้อหานี้สอดคล้องกับวิกฤตการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ในประเทศไทย หรือเมื่อสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่การตระหนักและยอมรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้น ส่งผลให้พบวาทะทัศน์การศึกษาด้านเพศและเพศสภาพไม่ได้คำนึงเพียงชายหรือหญิง แต่ยังปรากฏบทความที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มเพศวิถีต่าง ๆ เช่นกัน แสดงให้เห็นว่านักวิชาการกลุ่มวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของไทยตื่นตัวที่จะนำทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ไปใช้ศึกษาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่เสมอ

อีกทั้งพบว่าประเด็นเนื้อหาวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ ปัญหาสังคม กลุ่มเปราะบางยังคงมีอยู่ จึงถือได้ว่าการศึกษาในไทยยังสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ที่มุ่งเปิดเผยความไม่เท่าเทียมหรือคลี่คลายการครอบงำความคิดในสังคม แต่ไม่เพียงแค่นั้น ขอบเขตประเด็นเนื้อหายังขยายออกไปสู่ประเด็นที่หลากหลาย เช่น การท่องเที่ยว สัตว์เลี้ยง สิ่งแวดล้อม ตลอดจนกลุ่มทางสังคมอันเกิดจากความสนใจ เช่น แฟนคลับ เด็กแว้น แม้จำนวนบทความที่ขยายออกไปสู่พื้นที่ประเด็นเนื้อหาใหม่ยังคงมีน้อย แต่แสดงให้เห็นว่านักวิชาการไทยเริ่มเล็งเห็นพื้นที่ประเด็นการศึกษาที่แปลกใหม่และน่าสนใจที่ยังคงรอคอยการศึกษาค้นคว้าต่อไปในอนาคต

ด้านแนวคิดที่ใช้ศึกษาพบว่าบทความส่วนใหญ่เลือกศึกษาจากอุดมการณ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งการศึกษาอุดมการณ์พบว่ามักจะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์อำนาจตามมาด้วย อีกกลุ่มหนึ่งที่พบการศึกษามาก จำนวนมาก รองลงมาคือภาพตัวแทนหรือภาพแทน พบ 17 บทความจากทั้งหมด (ร้อยละ 12.59) การเลือกแนวคิดที่จะศึกษาวิจัยตามกันอาจเป็นเพราะแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกซ่อนในวาทกรรมเป็นโมทัศน์ที่ซับซ้อน บางแนวคิดแม้จะใกล้เคียงแต่ก็แตกต่างกัน เช่น ความหมาย ความหมายโดยนัย ความคิดที่เชื่อว่าจะเกิดขึ้นก่อน ความคิด ชัดความคิด การจะเลือกแนวคิดใดมาใช้ศึกษา ต้องเข้าใจแนวคิดนั้นอย่างชัดเจนเสียก่อน ด้วยเหตุนี้หากผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดตามที่งานวิจัยในประเทศไทยส่วนใหญ่เลือกใช้ ย่อมมีแหล่งข้อมูลหรือตัวอย่างเกี่ยวกับแนวคิดให้ศึกษามากพอที่จะทำความเข้าใจแนวคิดนั้นในภาษาไทย ช่วยให้ เข้าใจได้ง่ายและเห็น

ภาพการประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ที่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงส่งผลให้นักวิจัยส่วนใหญ่เลือกใช้แนวคิดเหมือนกัน แต่ผลจากการศึกษาพบว่ายังมีแนวคิดอีกจำนวนมากที่ทั้งน่าสนใจและท้าทายซึ่งยังได้รับการศึกษาเพียงเล็กน้อย เช่น *มายาคติ วัฒนธรรม ความขัดแย้ง ความรุนแรง ภาพลักษณ์ อัตลักษณ์ ขั้วตรงข้าม* การขยายขอบเขตการศึกษาไปสู่แนวคิดที่แตกต่างออกไปอาจเป็นอีกทางหนึ่งที่จะช่วยให้งานวิจัยทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในประเทศไทยก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ผลการศึกษาด้านกรอบวิธีวิเคราะห์ได้แสดงให้เห็นบางบทความที่พยายามต่อยอดหรือขยายองค์ความรู้ด้านวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ให้กว้างออก กลุ่มแรกเป็นกลุ่มบทความที่ใช้กรอบวิธีศึกษาที่แตกต่างจากบทความส่วนใหญ่ ได้แก่ บทความเรื่อง *ภาษาศาสตร์สารคดีกับการสืบสานภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง/ไทดำ* (Angkapanichkit, 2015) ได้นำกรอบวาทกรรมวิเคราะห์เชิงชาติพันธุ์วรรณนาของสกอลลอน มาประยุกต์ใช้ในการศึกษา บทความเรื่อง *Thai Primary School History Textbooks: A Textually-oriented Critical Discourse Analysis* โดย Panpothong (2018) ใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์แบบเน้นตัวบทของชันเดอร์แลนด์ ส่วนบทความเรื่อง *การนำเสนอความเป็นหญิงที่สะท้อนจากการตั้งชื่อสี่เครื่องสำอางสี่สมัยใหม่ของประเทศไทย* (Khumtong, 2021) ได้นำทฤษฎีการวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงวิพากษ์ตามแนวทางของชาร์เทอริส-เบลคมาใช้ หรือเรื่อง *กลวิธีทางภาษาและสัญญาณในการประกอบสร้างอุดมการณ์ความเศร้าในข้อความภาพ “คำคมอกหัก”* (Saeng-in, 2023) ที่นำทฤษฎีสัญวิทยาสังคม (Social Semiotics) ของฟาน ลูเวน เข้ามาปรับใช้วิเคราะห์สัญญาณประเภทภาพร่วมกับการวิเคราะห์ภาษาประเภทข้อความ ซึ่งเป็นลักษณะการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์สื่อหลากหลายรูปแบบ

บทความกลุ่มต่อมาแสดงถึงการประยุกต์ใช้วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ให้หลากหลาย และเปลี่ยนจากแค่เพียงการทำความเข้าใจความหมายหรือความคิดเป็นการประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม อาทิ บทความเรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมการบำบัดฟื้นฟูผู้ตกเป็นเหยื่อของกระบวนการค้ามนุษย์: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์* โดยที่นอกจากจะได้เข้าใจกลวิธีการสื่อสารแล้วยังได้แบบเรียนกลวิธีการทางภาษาที่ใช้สอนเรื่องการสื่อสารกับผู้ตกเป็นเหยื่อ หรือบทความเรื่อง *กระบวนการแปลตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์* (Choksombatchai, 2021) ที่ประยุกต์กรอบวิธีวิเคราะห์ของแฟร์เคลฟไปปรับใช้เป็นแนวทางใหม่ในการแปลกวีนิพนธ์ภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย หรือแม้แต่บทความเรื่อง *ความเป็นวาทกรรมกับการวิพากษ์ประเด็นทางสังคมที่สัมพันธ์กับวิถีไทย ในกวีนิพนธ์ซีไรต์ปี พ.ศ. 2556 และ พ.ศ. 2559* (Chokthawikit, 2021) ที่แม้จะเป็นการศึกษากกรอบทฤษฎีที่เป็นที่รู้จักดี แต่น่าสนใจที่นำกรอบทฤษฎีมาศึกษาเปรียบเทียบกันในการทดสอบความเป็นวาทกรรมของตัวบทวรรณกรรม ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์การศึกษาด้านวรรณกรรมที่แปลกใหม่

ที่สำคัญ เมื่อพิจารณาผลการศึกษาในส่วนของตัวบทและรูปแบบการศึกษาร่วมกัน ทำให้เห็นพัฒนาการทางด้านรูปแบบการศึกษาแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์อย่างน้อย 3 ลักษณะ ลักษณะแรก

คือการพัฒนาไปสู่แนวทางการศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์แบบข้ามวัฒนธรรม (Cross-Cultural Analysis) กล่าวคือเป็นการวิพากษ์ความรู้ความคิดในวัฒนธรรมหรือสังคมอื่นนอกเหนือจากสังคมไทยผ่าน 2 มุมมอง ได้แก่ มุมมองของคนในวัฒนธรรม (Emic Approach) และมุมมองของคนนอกวัฒนธรรม (Etic Approach) (Wiwattananukul, 2016) การศึกษาวาทกรรมเชิงวิพากษ์ในไทยส่วนใหญ่ใช้มุมมองของคนในวัฒนธรรม กล่าวคือคนไทยศึกษาวาทกรรมในสังคมหรือในวัฒนธรรมไทย แต่งานวิจัยบางชิ้นที่นักวิชาการต่างชาติศึกษาวาทกรรมในสังคมหรือวัฒนธรรมของตนเองแล้วนำมาเผยแพร่ในวงวิชาการไทย อาทิ บทความเรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับภาพตัวแทน “แม่จีน” ในวาทกรรมข่าวออนไลน์* (Qin, 2023) และเรื่อง *แนวคิด “โชคชะตาาร่วมกันสำหรับจีน-อาเซียน” ในสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19: การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ว่าด้วยการรายงานข่าวภาษาจีน* (Yao, 2022) ขณะที่มุมมองคนนอกวัฒนธรรม เป็นการศึกษาของนักวิชาการที่เข้าไปศึกษาวาทกรรมในวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่วัฒนธรรมของตนเอง อาทิ บทความเรื่อง *การใช้บุคลาธิษฐานและค่านิยมที่ปรากฏในข้อความโฆษณาของตราสินค้ารัสเซีย* (Hemsakun, 2023) และเรื่อง *ภาพตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในหนังสือปกแดง คติพจน์เหมาเจ๋อตง: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์* (Prapantamit & Keawsuwan, 2021)

พัฒนาการด้านรูปแบบลักษณะที่สอง ยังคงศึกษาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอื่น ความแตกต่างคือไม่ได้ศึกษาวาทกรรมของวัฒนธรรมเดียว แต่เป็นการศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) กล่าวคือเป็นการวิพากษ์เชิงเปรียบเทียบกันระหว่างวาทกรรม 2 วัฒนธรรม มักเปรียบเทียบวาทกรรมในวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมอื่น ได้แก่ บทความเรื่อง *“วาทกรรม เด็กดี” ในแบบเรียนไทยและมาเลเซีย* (Matni & Boonkhachorn, 2021) ซึ่งวิพากษ์วาทกรรมความเป็นเด็กดีในแบบเรียน เปรียบเทียบกันระหว่างมุมมองของวัฒนธรรมไทยและมาเลเซีย และเรื่อง *การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ของมีมกับการเสียดสีในภาษาอังกฤษและภาษาไทย* (Chantasare, 2021) ศึกษาเปรียบเทียบความหมายที่อยู่ในมีมภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ลักษณะที่สามคือการพัฒนาในแง่ตัวบทที่ใช้ศึกษา ไปสู่วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์สื่อหลากหลายรูปแบบ (Multimodal Critical Discourse Analysis หรือ MCDA) ซึ่งวิเคราะห์ตัวบทที่ผสมผสานภาษาประเภทข้อความร่วมกับภาษาสัญลักษณ์ประเภทอื่นเข้าด้วยกัน เช่น ภาพ ระยะเวลา แบบอักษร ฯลฯ อาทิ บทความเรื่อง *สติกเกอร์ท้ายรถ: วรรณกรรมของกลุ่มคนรถและกลุ่มเด็กแว้นกับการต่อสู้ทางสังคม* (Jiragulcha & Euajarusphan, 2020) บทความเรื่อง *“เกียรติและศักดิ์ศรีที่เหนือระดับ”: ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมธุรกิจรถยนต์ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์* (Kavilanan, 2022)

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาด้านรูปแบบการศึกษายังทำให้เห็นจุดอ่อนของการศึกษาในแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ด้วยเช่นกัน บางบทความแม้จะระบุไว้อย่างชัดเจนว่าดำเนินการศึกษาตามทฤษฎี

วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ แต่กลับใช้ทฤษฎีเพียงผิวเผิน ไม่แสดงให้เห็นเชิงประจักษ์ว่าภาษาชักชวนความคิดไว้อย่างไรหรือแสดงให้เห็นว่าตัวบทนั้นมีสถานะเป็นวาทกรรมได้อย่างไร และบางบทความระบุกรอบวิธีการศึกษาแบบหนึ่ง แต่เมื่อนำไปใช้กลับไม่ใช่กรอบวิธีการศึกษาตรงตามที่ระบุไว้ กรอบวิธีการศึกษาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่นักวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ควรให้ความสำคัญ

สรุปได้ว่า ผลการศึกษาแสดงให้เห็นทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน และโอกาสในการพัฒนาการศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในประเทศไทย และถึงแม้จะเห็นหลุมพรางของการออกแบบระเบียบวิธีศึกษาวิจัยตามงานวิชาการส่วนใหญ่ แต่ก็สะท้อนความพยายามของนักวิชาการไทยที่แสวงหาแนวทางหรือวิธีการที่แตกต่างออกไปนำมาใช้ศึกษาเช่นกัน ความพยายามนี้สัมพันธ์กับความพยายามของนักวิชาการต่างประเทศที่พยายามก้าวออกไปจากกรอบการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์แบบเดิม เช่นเดียวกับที่มีนักวิชาการบางกลุ่มวิจารณ์การศึกษาแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ว่าเป็นการมองหาแต่ข้อเสียหรือเป็นการวิพากษ์เชิงลบ จึงพัฒนาไปสู่แนวทางการศึกษาที่เป็นข้อตรงข้าม เรียกว่า วาทกรรมวิเคราะห์เชิงสร้างสรรค์ (Positive Discourse Analysis หรือ PDA) ซึ่งมีจุดมุ่งเน้นการวิเคราะห์ว่าการประกอบสร้างวาทกรรมต่าง ๆ นั้นส่งผลด้านบวกต่อการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมอย่างไร (Mallet & Mahboob, 2023; Bach, 2022) แม้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงสร้างสรรค์นี้ยังคงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ (Khettab, 2019) แต่ก็มีความพยายามการพัฒนาแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์ที่น่าจับตามอง

References

- Angkapanichkit, J. (2015). Documentary linguistics and the advocacy for language and culture of ethnic groups in Thailand: The case of Tai Song/Tai Dam (Black Tai) *Journal of Liberal Arts Thammasat University*, 14(1), 123-149. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalarts/article/view/28786>
- Angkapanichkit, J. (2018). *Kan wikhro kho khwam* [Discourse analysis] (2nd ed.). Thammasat University Press.
- Appignanesi, R., Garratt, C., Sardar, Z., & Curry, P. (2005). *Su lok lang samai mai* [Introducing postmodernism] (W. Jarungrattanapong, Trans). Foundation for Children Publishing. (Original work published 1995)
- Bach, M. (2022). Positive discourse analysis: A method for the history of knowledge? In C. Lerg, J. Östling, & J. Weiß (Eds.), *History of intellectual culture 1/2022* (pp. 201-224). De Gruyter Oldenbourg. <https://doi.org/10.1515/9783110748819-010>

- Chairerk, W. (2013). Critical discourse analysis: A new perspective on Thai language research. *Journal of Humanities and Social Sciences, Thaksin University*, 8(1), 135-162. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/HUSOTSU/article/view/43478>
- Chantasare, K. (2021). Critical discourse analysis in meme and sarcasm in English and Thai. *Valaya Alongkorn Review (Humanities and Social Science)*, 11(2), 58-76. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/var/article/view/243656>
- Choksombatchai, R. (2021). Critical discourse analysis translation process: Translation of Angkarn Kalayanaphong's poem. *Manutsayasart Wichakan*, 28(2), 119-160. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/abc/article/view/224556>
- Chokthawikit, S. (2021). The discursiveness and the critique of social wrongs related to Thai ways in 2013 and 2016 "S.E.A. Write Award" poetry. *Journal of Language and Culture*, 40(2), 1-32. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JLC/article/view/257569>
- Hemsakun, C. (2023). The use of personification and values presented in Russian advertising messages. *Journal of Liberal Arts Thammasat University*, 23(3), 140-163. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalarts/article/view/261650>
- Jiragulcha, E., & Euajarusphan, A. (2020). Bumper stickers: Literature on car drivers teenage bikers and social disputes. *The Journal of Social Communication Innovation*, 8(1), 22-33. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jcosci/article/view/243131>
- Kaewjunkate, W. (2015). Linguistically oriented CDA: An approach for studying Thai advertisements. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 9(1), 57-74. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/jhusocbru/article/view/423>
- Kavilanan, S. (2022). "Superior honor and dignity": A critical discourse analysis of the relationship between linguistic strategies and ideologies in the automobile business. *Journal of Letters*, 51(2), 115-138. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jletters/article/view/262720>
- Ketsuwan, R. (2023). *Withi witthaya khong Foucault lae watthakam wiphak* [Foucault's methodology and critical discourse]. Kledthai.
- Khettab, S. A. (2019, November 27). *Positive discourse analysis (PDA)*. CEVIOS. <https://discoursestudies.net/positive-discourse-analysis/>

- Khumtong, N. (2021). A critical analysis of female portrayals in color names of thai color cosmetics. *Journal of Graduate Studies and Social Sciences, Uttaradit Rajabhat University*, 11(1), 23-31.
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/GRAURU/article/view/243870>
- Machin, D., & Mayr, A. (2012). *How to do critical discourse analysis*. Sage.
- Mallet, A., & Mahboob, A. (2023, June 23). *Positive discourse analysis*. Oxford Bibliographies.
<https://doi.org/10.1093/obo/9780199772810-0306>
- Matni, M., & Boonkhachorn, T. (2021). "Good child discourses" in Thai and Malaysian textbooks. *Rajabhat Rambhai Barni Research Journal*, 15(3), 34-45. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RRBR/article/view/256368>
- Panphothong, N. (2013). *Watthakam wikhro choeng wiphak tam naeo thang phasa sat: Naeo khit lae kan nam ma sueksa watthakam nai phasa Thai* [Linguistically oriented critical discourse analysis: Concepts and applications for studying discourse in Thai language] (2nd ed.). Academic publication project, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.
- Prapantamit, W., & Keawsuwan, C. (2021). The representation of communist party in quotations from chairman Mao-Tse Tung: The study of discourse. *Journal of Man and Society*, 7(1), 27-49. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husocjournal/article/view/246677>
- Qin, W. (2023). The relationship between linguistic devices and representations of "Mea-Jin" in online news discourse. *Research and Development Institute Journal Bansomdejchaopraya Rajabhat University*, 8(1), 278-301. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/rdibsr/article/view/262712>
- Ruangdam, S. (2016). Discourse analysis and research utilization in Thai language. *Journal of Humanities and Social Sciences Suratthani Rajabhat University*, 8(3), 107-123.
<https://e-journal.sru.ac.th/index.php/jhsc/article/view/529>
- Saeng-in, S. (2023). Linguistics and semiotics strategies for construction the ideology of sadness in "broken-heart quote memes". *Journal of Language and Linguistics*, 41(2), 168-194. <http://so04.tci-thaijo.org/index.php/joling/article/view/262487>
- Van Leeuwen, T. (2006). Critical discourse analysis. In K. Brown (Ed.), *Encyclopedia of language and linguistics* (Vol.1, pp. 290-294). Elsevier.

- Wasiwiat, S. (2019). The study discourse in Thai language: Concept development and research examples. *Narkbhutparitat Journal Nakhon Si Thammarat Rajabhat University*, 11(3), 137-148. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/nakboot/article/view/205417>
- Wiwattananukul, M. (2016). *Kan sue san rawang watthanatham* [Intercultural communication] (2nd ed.). Chulalongkorn University Press.
- Wodak, R., & Meyer, M. (2009). *Methods of critical discourse analysis* (2nd ed.). Sage
- Yao, S. (2022). The concept of “China-ASEAN community with a shared future” during the COVID-19 pandemic: A critical discourse analysis of Chinese news reports. *The Liberal Arts Journal, Mahidol University*, 5(2), 222-266. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/lajournal/article/view/256144>